

Geen welvaart en ook geen armoede Bijbelse theologie over bezittingen

Boek:

Neither poverty nor richness – A biblical theology of possessions

Author: Craig L. Blomberg

<https://www.ivpress.com/neither-poverty-nor-riches>

Andere relevante literatuur

1). Old Testament Ethics for the People of God – Christopher J.H. Wright

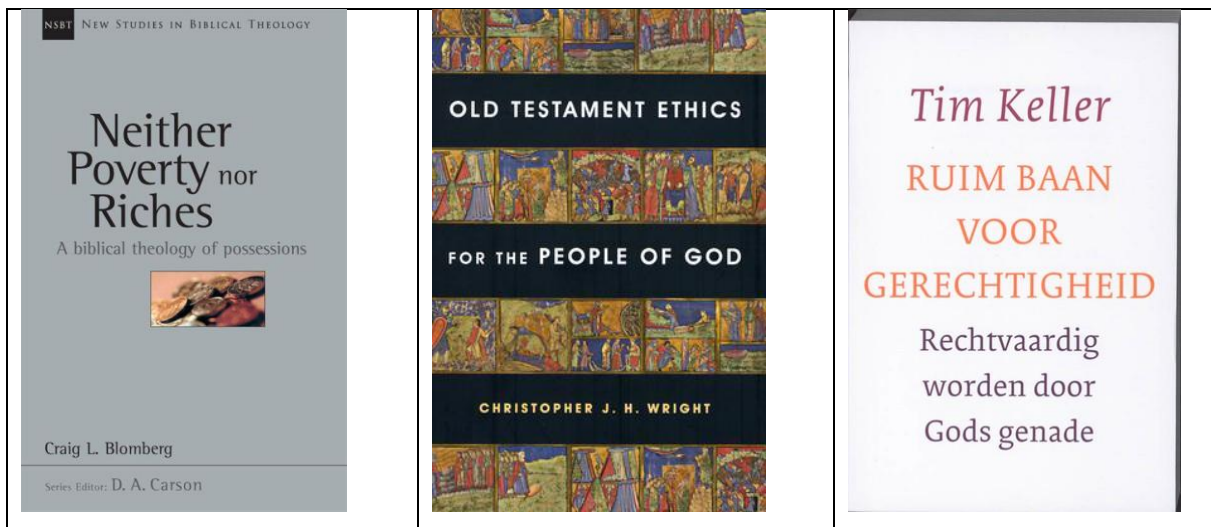
[https://www.goodreads.com/book/show/1413493.Old Testament Ethics for the People of God](https://www.goodreads.com/book/show/1413493.Old_Testament_Ethics_for_the_People_of_God)

2). Ruim baan voor gerechtigheid – Rechtvaardig worden door Gods genade – Tim Keller

<https://bookfish.nl/boek/ruim-baan-voor-gerechtigheid/>

3). Spreukendagboek – Tim en Kathy Keller

<https://www.uitgeverijvanwijnen.nl/tim-keller-9789051945614.html>

Geen welvaart en ook geen armoede

Bijbelse theologie over bezittingen

Inleiding

Give me neither poverty nor riches, but give me only my daily bread. (Proverbs 30:8)

One of the most difficult questions facing Christians today is that of the proper attitude toward possessions. In wealthy nations such as Britain and the USA, individuals accumulate much and yet are daily exposed to the plight of the poor, whether the homeless on their own city streets or starving children on their TV screens. What action should we take on behalf of the poor? What should we do with our own possessions?

In this New Studies in Biblical Theology volume, Craig Blomberg asks what the Bible has to say about these issues. Avoiding easy answers, he instead seeks a comprehensive biblical theology of possessions. And so he begins with the groundwork laid by the Old Testament and the ideas developed in the intertestamental period, then draws out what the whole New Testament has to say on the subject, and finally offers conclusions and applications relevant to our contemporary world.

Neither Poverty Nor Riches is one book that all should read who are concerned with issues of poverty and wealth.

Addressing key issues in biblical theology, the works comprising New Studies in Biblical Theology are creative attempts to help Christians better understand their Bibles. The NSBT series is edited by D. A. Carson, aiming to simultaneously instruct and to edify, to interact with current scholarship and to point the way ahead.

1). Het Oude Testament en materiële bezittingen

Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium

1). Van Eden naar de Sinäi

a). Genesis 1-11

-) God maakte de aarde oorspronkelijk goed
-) God vormde de mensen naar zijn eigen beeld en stelde hen aan tot rentmeesters over heel de aarde
-) Gods beeld in de mensen werd al snel vernield
-) God stelde een straf op het doden van een mens en het vergieten van bloed
-) Het beeld van God in een mens wordt vernieuwd. Het gaat om de unieke kwaliteit om een relatie met God te hebben.

Gen. 1:4,10,12,18,21,25,31
Gen. 1:26,27 en 1:28,29
Gen. 6-8
Gen. 9:6
Col. 3:10 en Ef. 4:24

Geen welvaart en ook geen armoede Bijbelse theologie over bezittingen

b). Genesis 12-50

-) De beloften aan Abraham (vader van een nieuw volk en een nieuw land) worden door Genesis heen herhaald. Niet alleen aan Abraham maar ook aan zijn zoon Isaak en kleinzoon Jakob.
-) De welvaart van de aartsvaders moet begrepen worden in zijn duidelijke verbondsmatige context. Deze welvaart heeft alles te maken met Gods plan om zijn volk een speciaal land te geven
-) Abraham deelde gul uit van zijn welvaart
-) Abraham geeft een geschenk aan Melchizedek
-) Abraham weigert bezittingen te accepteren van de koning van Sodom; die mocht niet op kunnen scheppen dat hij Abraham rijk had gemaakt
-) Jacob geeft een groot geschenk aan zijn broer Ezaü (vredegeschenk en zelfbescherming)
-) Alle volken van de aarde kwamen naar Egypte om graan van Jozef te komen. De honger was ernstig
-) Jozef kwam aan de macht in Egypte en werd een goede rentmeester over de grote graanoogst, ter voorbereiding op de honger die er aan zat te komen

Gen. 12:2-3, 12:7, 15:18,
17:8 en 22:17

Gen. 13
Gen. 14:20
Gen. 14:23

Gen. 32:13-16
Gen. 41
Gen. 41:57

c). Exodus 1-19

-) Fysiek onderdrukte mensen werden bevrijd uit de slavernij, maar met een ondubbelzinnig geestelijk doel: om iedereen te laten weten dat Jahwe alleen God was. En om een verbondsgemeenschap te creëren van volgelingen die Hem zullen dienen door zijn wetten te gehoorzamen
-) Het offer van het eerstgeborene als begin van de traditie om dat wat het meest waardevol is als een offer aan God te geven
-) Het voorschrift om geschenken van de Egyptenaren mee te nemen geeft aan dat God wil dat zijn volk optrekt naar het beloofde land met een zekere welvaart
-) God voorziet zijn volk dagelijks van manna (brood uit de hemel)
-) Bewaren van manna tot de volgende dag pakt niet goed uit. Het manna bederft
-) God laat op elke zesde dag van de week zijn wonderlijke voorzienigheid zien
-) Dit is een tijdelijk voorschrift in de geschiedenis van Israël. Het stopt met hun aankomst in Kanaän
-) Paulus maakt attent op een tijdloze les: in een christelijke gemeenschap moeten rijke gelovigen delen met armere gelovigen
-) Geef ons heden ons dagelijks brood (Onze Vader)

Ex. 6:7 en 9:16
Ex. 20-40

Ex. 13
Ex. 11:2,3 en 12:35,36

Gen. 16:16-18
Gen. 16:19,21
Gen. 16:22-30
Jozua 5:12
2 Kor. 8:15
Matt. 6:11 en Matt. 6:34

Geen welvaart en ook geen armoede

Bijbelse theologie over bezittingen

2). Van de Sinaï naar Kanaän: de wet van Mozes

2a). Eigenaarschap van bezittingen

-) Het gegeven dat God zijn volk Israël heeft beloofd, met zijn overvloedige natuurlijke hulpbronnen, demonstreert zijn commitment om hen te voorzien van de zegeningen van de materiële wereld als een goede gift voor zijn volk.
-) Deze tekst herinnerde de Israëlieten eraan dat hun bezittingen uiteindelijk aan God toebehoorden en voornamelijk werden toevertrouwd aan de mensen zodat zij hierover goede rentmeesters zouden zijn
-) De tien geboden benadrukken de immoraliteit van diefstal en begeerte en deze korte verboden worden aanzienlijk uitgebreid op andere plekken in de wetten van Mozes
-) grenzen van het land, erfrechten, het gebruik van eerlijke weegschaal, eigendomsrechten etc.
-) I.t.t. met de culturen van hun buurlanden, gaf Israëls wet een hogere prioriteit aan mensen dan op bezit of sociale klasse

2b). Grenzen die het eigenaarschap van bezittingen relativeren

Talrijke passages in de wetten van Mozes zetten het thema voort dat bezitsrechten niet als absoluut mogen worden beschouwd. Aanvullend op het algemene systeem van het brengen van offers kunnen we ons nu focussen op vier, meer specifieke types wetten die eigendomsrechten relativeerden

- 1). Wetten tegen rente
- 2). Dagen en jaren van rust (sabbat, sabbatsjaar en jubeljaar)
- 3). Belastingen, bijdrages (tithes) en offeranden
- 4). Andere wetten die het recht voor de armen beschermden

Ad 1 – Wetten tegen rente

Drie specifieke bijbelpassages verboden Israëlieten om geld aan elkaar te lenen tegen rente. In de derde tekst maakt de tekst zelf een uitzondering op het verbod tegen het vragen van rente. Het was Israël toegestaan om rente te vragen op een lening aan een buitenlander. Hoe dit ook zij, de passages in Exodus en Leviticus verwijzen er duidelijk naar om de armen niet te schaden. Leningen en andere terugbetalingen moesten nooit de plicht van de wanhopigen verergeren. Jammer genoeg is dit nou precies wat vaak gebeurt, als arme individuele mensen en landen in steeds grotere schulden terecht komen die steeds moeilijker worden om terug te betalen.

Num. 14:8
Deut: 6:3 en 8:18
Num. 26:52-56
Lev. 25:23
Ex. 20:15 en 17, Ex. 22:1-15, Deut. 19:14 en 27:17, Deut. 21:15-17, Lev. 19:35,36, Ex. 23:8 en Deut. 16:19

Ex. 22:25-27 en Lev. 25:35-37
Deut. 23:19-20

Geen welvaart en ook geen armoede Bijbelse theologie over bezittingen

Ad 2 - Dagen en jaren van rust

Eens in de week, op de sabbat was er een dag waarop de Israëlieten geen werk verrichten

-) Eens in de zeven jaar was er een sabbatsjaar van rust

-) Na 49 jaren werd van de Israëlieten verwacht dat ze het jubeljaar vierden

Elk van de drie instellingen beperkte de hoeveelheid aan materiele bezittingen die iemand kon verwerven en ophopen, simpelweg door de tijd in te korten waarin het iemand was toegestaan om te werken.

-) De oorsprong van de sabbat gaat natuurlijk terug op de dagen van de schepping

-) De sabbatsjaren stonden rust toe, beperkten ophoping van materiële goederen. Ook boden deze jaren mogelijkheden om Hebreeuwse slaven vrij te laten, die zichzelf – omwille van hun schuld – hadden verkocht in slavernij aan hun eigenaren

-) De viering van het Jubeljaar is gehuld in duisternis. Aan de ene kant geeft Lev. 25 tot in veel details de bepalingen die voor die dag werden gegeven. Maar het is onzeker of dit speciale sabbatsjaar ooit is gehouden

-) In het Jubeljaar zien we de ultieme relativering van prive-eigendom. Gemiddeld had elk persoon of elke familie ten minste ééns in zijn leven de mogelijkheid om een frisse herstart te maken, zonder dat daarbij een rol mocht spelen hoe onverantwoordelijk ze met hun financiën waren omgegaan of hoe diep in de schulden ze waren gevallen

-) De mogelijkheid dat het Jubeljaar zelden werd gevierd – als het al werd gevierd – maakte het niet minder Gods wil voor de Oudtestamentische periode.

-) Een verwijzing naar het Jubeljaar in het Nieuwe Testament demonstreert dat bepaalde principes die onder dit voorschrift liggen van kracht blijven

Ex. 23:12
Lev. 19:9-10
Lev. 23:22
Ex. 23:10-11
Lev. 25: 1-7
Ex. 20:8-11
Ex. 21:1-11, Deut. 15:12-18
Deut. 15:13, Deut. 15:1-11
Lev. 25:8-55
Num. 36:4
Lev. 26:35-36,43
2 Kron. 36:21
Jer. 34:8-16

Luk. 4:16-21

Ex. 30:16, Ex. 30:15b,
2 Kron. 24:6-9, Neh. 10:32,
Matt. 17:24-27
Lev. 27:30-33, Num. 18:8-32,
Num. 18:26-28, Deut. 14:22-29,
Deut. 26:12-15

Lev. 19:9-10, Deut. 24:19-22,
Deut. 23:24-25

Ad 3 - Belastingen, heffingen en offers

Een samenvatting van al de belastingen en bijdragen die zijn voorgeschreven is wat overweldigend. Dwangarbeid onder de monarchie, koninklijke belasting, een tribuut in tijden van oorlog, de tempelbelasting, de eerste vruchten en andere vrijwillige offers. Men kan nauwelijks volhouden dat het Gods mensen vrijstond om ongelimiteerd te genieten van de opbrengsten van hun materiële hulpbronnen.

-) een tiende van alle producten van iemands land of van iemands kuddes moeten worden gegeven aan God. Deze offers moeten gegeven worden aan de Leviëten, die anders geen bron van inkomsten hadden

Ad 4 - Andere wetten die gaan over recht voor de armen

1) Veel andere geboden in de Pentateuch demonstreren Gods zorg voor de behoeftigen. Boeren moesten de armen toestaan om op hun veld te komen en hen te laten verzamelen wat de oogsters hadden laten staan tijdens hun eerste ronde door het graan

Geen welvaart en ook geen armoede Bijbelse theologie over bezittingen

<p>2). Verschillende passages stellen de eis aan Gods volk dat ze niet de vreemdeling of bijwoner in hun midden slecht mochten behandelen. Andere groepen waren de weduwe, de wees en de arme in het algemeen (het 'kwetsbarenkwartet')</p> <p>3). Een 'glijdende schaal' voor offers werd ingesteld. De armsten die zich het niet konden permitteren om een levend schaap te offeren werd het toegestaan om de schapen te vervangen door duiven en jonge duiven. Andere wetten die zorgden voor alternatieve bronnen van inkomsten voor de armen sloten de straffen voor diefstal in, de betaling van een belofte en de viering van het Paasfeest.</p> <p>4). Deut. 24:12-13 verwijzen naar een mantel die iemand per se nodig had voor de nacht. Dat was absoluut essentieel om te overleven. Ook moest loon op tijd worden betaald en niet achter worden gehouden. Arbeiders waren vaak afhankelijk van hun dagelijkse inkomen om eten voor zichzelf en hun familie te kunnen kopen op die dag.</p> <p>5). Tot slot, partijdigheid werd verboden, niet enkel in het voordeel van de rijken, zoals dat een verleiding is geweest in de meeste gemeenschappen, maar ook in het voordeel van de armen. 'God has a preferential option fort he poor'.</p>	<p>Ex. 22:21, 23:9 ; Lev. 19:33,34, Deut. 14:29, 16:11 en 14, Deut. 26:12,13, Num. 15:15, Deut. 10:17,18, Deut. 24:17-22</p> <p>Lev. 5:7 en 11 en 12:8, Lev. 21-22, Ex. 22:2, Lev. 28:8, Ex. 12:4, Deut. 24:6</p> <p>Lev. 19:13 en Deut. 24:14-15, Deut. 24:6, Deut. 24:12-13, Ex. 22:25-27, Deut. 24:10-13, Lev. 19:13, Deut. 24:14-15</p> <p>Ex. 22:25-27 Lev. 25:35-37 Deut. 23:19-20</p>
<p>Conclusie</p> <p>Omdat God beoogde dat Israëls wet de naties zou verlichten, zouden hun principes toepassing moeten vinden in alle culturen. Christopher Wright benadrukt vier transculturele waarden van 'verloste economie', die ook heel behulpzaam zijn om het grootste deel van de geboden van de wet die wij hier boven hebben opgesomd kunnen samenvatten</p> <ol style="list-style-type: none"> 1). Er was geen gedeelde toegang tot het land en het gebruik van de hulpbronnen vond plaats door toekenning aan familie, clan en stam 2). Alle Israëlieten die een gezond lichaam bezaten, hadden het recht én de verantwoordelijkheid om productieve werkers te zijn 3). Economische groei en materiële goederen werden beide gevalideerd en onder zorgvuldige kritiek geplaatst 4). Een grote zorg die de wet doortrekt houdt recht in op het gebruik en verdeling van de produkten van de economische activiteit van Gods volk. De kwaliteit van dit recht bepaald Gods evaluatie van elk bestaande gemeenschap, omdat God de advocaat van de machtelozen is. 	

Geen welvaart en ook geen armoede Bijbelse theologie over bezittingen

II Korte inhoud twee relevante andere boeken

II.1. Old Testament Ethics for the People of God

Nothing confuses Christian ethics quite like the Old Testament. Some faithful readers struggle through its pages and conclude that they must obey its moral laws but may disregard its ceremonial and civil laws. Others abandon its teaching altogether in favor of a strictly New Testament ethic. Neither option, argues Chris Wright, gives the Old Testament its due. In this innovative approach to Old Testament ethics—fully revised, updated and expanded since its first appearance in 1983 as *Living as the People of God (An Eye for an Eye in North America)* and including material from *Walking in the Ways of the Lord*—Wright examines a theological, social and economic framework for Old Testament ethics. Then he explores a variety of themes in relation to contemporary issues: economics, the land and the poor; politics and a world of nations; law and justice; society and culture; and the way of the individual. This fresh, illuminating study provides a clear basis for a biblical ethic that is faithful to the God of both Testaments. (less)

Part one: A structure for the Old Testament Ethics	Chapter 1 – The theological angle Chapter 2 – The social angle Chapter 3 – The economic angle
Part two: Themes in Old Testament ethics	Chapter 4 – ecology and the earth Chapter 5 – Economics and the poor Chapter 6 – The land and Christian Ethics Chapter 7 – Politics and the nations Chapter 8 – Justice and righteousness Chapter 9 – Law and the legal system Chapter 10 – Culture and family Chapter 11 – The way of the individual

Geen welvaart en ook geen armoede

Bijbelse theologie over bezittingen

II.2. Ruim baan voor gerechtigheid

Wij moeten opkomen voor de armen en verdrukten. Maar we leven in de praktijk een luizenleven. Hoe kunnen we die twee dingen met elkaar rijmen? Hoe gaan we om met de nood in de wereld? En vooral: wat zegt de Bijbel over deze dingen. Want we staan natuurlijk pal voor de waarheid van Gods Woord, en de leer van de Schrift zullen we te vuur en te zwaard verdedigen. Maar diezelfde Schrift kan het ons ook heel ongemakkelijk maken. Moeten christenen die de oude, orthodoxe leer van kruis en verzoening en rechtvaardiging uit het geloof hooghouden zich druk maken over gerechtigheid? Nou en of; en juist zij, betoogt Tim Keller in dit boek. Het is misschien wel zijn meest indringende en ingrijpende boodschap tot nu toe. Des te opvallender is het talent van Keller om ook in het vuur van zijn pleidooi voor kerk- en wereldverbetering altijd de eisen van evenwichtigheid, ruimhartigheid en respect voor alle mensen, meningen en richtingen in het oog te houden.

‘Keller komt naar voren als een C.S. Lewis voor de 21e eeuw, een verdediger van orthodox christendom.’ (Newsweek). Tim Keller is stichter en predikant van de Redeemer Presbyterian Church in New York City. Eerder verscheen van hem In alle redelijkheid (2008, 8e druk 2010), De vrijgevige God (2009, 4e druk 2010) en Namaakgoden (1e en 2e druk 2010)

<p>Hoofdstuk 2 Gerechtigheid en het Oude Testament</p>	<p>Christenen en de ceremoniën Christenen en het burgerlijk recht van Mozes Christenen en de samenleving Een gemeenschap van rechtvaardigheid Rechtvaardigheid en onze politieke denkvormen Wat is de oorzaak van armoede? ‘Wie het zich niet kan veroorloven...’</p>
<p>Besproken bijbelgedeeltes 1). Leviticus 26:12 (en 2 Kor. 6:16-17) 2). Deut. 10:17-18</p>	<p>1). Door de komst van Christus verandert dus de manier waarop christenen hun heiligheid tentoonspreiden en hun offers brengen, terwijl de grondprincipes van kracht blijven 2). De mozaïsche wetten voor sociale gerechtigheid vinden heel vaak hun grond in Gods karakter en dat karakter verandert niet. God zegt vaak tegen de Israëlieten dat ze aan de armen zonder rente moeten lenen, en goederen moeten uitdelen aan behoeftigen en weduwen en wezen moeten beschermen, omdat ‘De HEER, uw God, ... de weduwen en wezen recht verschaft, vreemdelingen in bescherming neemt en hen van voedsel en kleding voorziet’.</p>

Geen welvaart en ook geen armoede Bijbelse theologie over bezittingen

3). Ex. 16 en 2 Kor. 8:13-15	3). De wetten voor het verzamelen van manna in de woestijn hebben duidelijk geen hedendaagse toepassing, maar toch kan Paulus ze gebruiken om aan te dringen op verdeling van rijkdom en radicale vrijgevigheid onder christenen.
4). Deut. 16:19	4). Er zijn veel bijbelpassages waarin rechters en bestuurders worden gewaarschuwd dat ze geen steekgeld mogen aannemen. 'U mag de rechtsgang niet beïnvloeden en niet partijdig zijn. U mag geen steekpenningen aannemen, want steekpenningen maken het oog van de wijze blink en de stem van de rechtvaardige vals'.
5). Deut. 15	5). Een van de Bijbelplaatsen die het beste aangeven welk soort samenleving God verlangde van Israël is Deuteronomium 15. Laten we zien wat wij daarvan kunnen leren. Gods bekommernis om de armen is zo sterk dat Hij Israël een massa wetten gaf die – als ze werden nageleefd – praktisch een einde gemaakte zouden hebben aan het bestaan van een permanente onderklasse. In Deut. 15 zien we 'kwijtscheldingswetten'.
6). Lev. 19:9-10 en 23:22 en Deut. 23:24-25	6). Naast de kwijtscheldingswetten waren er de wetten voor het 'arenlezen'. De landeigenaar dient zijn winst vrijwillig te beperken. Het oplezen werd echter normaliter niet tot de liefdadigheid gerekend. Het was een manier waarop de armen de krans kregen voor zichzelf te zorgen zonder te hoeven terugvallen op andermans welwillendheid. Anderzijds biedt Deut. 23:24-25 ook bescherming voor de landbezitter tegen al te enthousiaste 'lezers'.
7). Deut. 14:29 en Deut. 15:1-18 en Lev. 25:8-55	7). Verder had je de tiendwetten. Alle Israëlieten gaven een tiende van hun jaarinkomen aan de priesters en levieten voor het onderhoud van de tempel. Tenslotte had je het opmerkelijke 'jubeljaar'. Ieder 7 ^e jaar was er een sabbatsjaar, waarin schulden werden kwijtgescholden en slaven werden losgelaten. Maar ieder 7 ^e sabbatsjaar (dus ieder 49 ^e jaar) werd uitgeroepen tot jubeljaar. Dan moesten niet alleen schulden worden kwijtgescholden, maar het land moest ook weer in het bezit komen van de stammen en families aan wie het toegewezen was toen de Israëlieten uit Egypte in het land terugkeerden. Om de 50 jaar diende het land weer onder de oorspronkelijke bezitters te komen. Hier zien we de ultieme relativisering van het privé-bezit. Gemiddeld had ieder mens of gezin minstens één kans in het leven om opnieuw te beginnen, ongeacht hoe onverantwoordelijk ze met hun geld waren omgegaan of hoe diep ze in de schulden waren geraakt.

Geen welvaart en ook geen armoede Bijbelse theologie over bezittingen

8). Lev. 19:15, Ex. 22:24-26, Gen 47	<p>8). Een van de hoofdredenen waarom de Bijbelse benadering niet in een links of rechts economisch model past, is de uiterst genuanceerde kijk van de Bijbel op de oorzaken van armoede. Opmerkelijk evenwichtig is het beeld dat de Bijbel geeft van de oorzaken van armoede</p> <ol style="list-style-type: none">1). Onderdrukking (een rechtsstelsel dat in het voordeel van machtigen werkt – Lev. 19:15, of leningen met een exorbitante rente (Ex. 22:24-26), of onrechtvaardig lage lonen (Jer. 22:13)2). Extreme vormen van rijkdom en armoede is volgens de profeten uiteindelijk de schuld van de rijken (Amos 5:11-12, Ez. 22:29, Micha 2:2, Jesaja 5:8).3). Natuurrampen (hongersnood, Gen 47), invaliditeit door letsel, overstromingen, brand, mensen kunnen geen goede keuzes maken doordat ze geen inzicht over overzicht hebben)4). Persoonlijke morele tekortkomingen, zoals traagheid (Spr. 6:6) en andere problemen met zelfdiscipline (Spr. 23:21) <p>Armoede wordt in de Bijbel als een heel complex verschijnsel gezien. Gewoonlijk zijn er diverse factoren tegelijk in het spel.</p>
9). Leviticus 5	<p>9). Hier staan voorschriften voor het vragen van vergeving van zonden door ze te bekennen en offers aan God te brengen bij de tabernakel. Er staat ineens dat als een offerbrenger zich de standaardoffers 'niet kan veroorloven' hij 'als reinigingsoffer voor wat hij misdaan heeft een tiende efa tarwebloem aanbieden moet: 'zo voltrekt de priester voor de persoon in kwestie de verzoeningsrite voor wat hij misdaan heeft en krijgt deze vergeving (Lev. 5:11-13)</p>

II.3 – Spreukendagboek

Spreuken is Gods boek met wijsheid. Het leert ons de essentie en het doel van een christelijk leven. In dit dagboek met een dagelijkse overdenking biedt Tim Keller zijn lezers een frisse, inspirerende les voor elke dag van het jaar op basis van verschillende passages in het boek Spreuken. Met zijn rijke kennis ontsluit Keller de wijsheid in de poëzie van Spreuken en leidt hij ons naar een nieuw begrip van wat het betekent om een eerlijk en rechtvaardig leven te leiden. Het Spreukendagboek is een boek dat lezers elke dag opnieuw kunnen gebruiken, jaar na jaar, om aan een diepere relatie met God te werken.

Geen welvaart en ook geen armoede Bijbelse theologie over bezittingen

De levensterreinen leren kennen

Geld en werk	Macht	Gerechtigheid
Inspanning Integer in je werk Onwrikbaar realisme Bekwaamheid Het gevaar van meevallers Rijkdom kan je oneerlijk maken Waar het ten diepste op aankomt Geld kan je meedogenloos maken Rijkdom kan je afleiden Rijkdom kan je hoogmoedig maken Rijkdom: een zware last Gokken of investeren? Rijkdom in perspectief Rijkdom als afgod: deel 1 en deel 2 Bedrieglijke winst Verspreiden en vergaren De zegen van vrijgevigheid Het ontbreekt mij aan niets Hoeveel is genoeg? Blijde eenvoud Gods economie	Leiderschap Ruggengraat Mensenkennis Doortastendheid Macht is niet voldoende Visie Organisatietalent Voor Gods aangezicht Een klimaat van eerlijkheid Leiders zijn ook maar mensen Burgerschap Goed op de hoogte God haat onderdrukking Leiders zijn alleen Tact, geen vleierij Koning der Koningen Het algemeen welzijn, deel 1 en deel 2	Recht doen Mensenrechten Tegenspoed Armoede en onderdrukking Armoede en karakter Armoede en tegenslagen Armoede en verantwoordelijkheid Wat je je naaste verschuldigd bent Vader voor de wezen Hulp die geen kwaad doet Sociaal betrokken Een naaste zijn De armen onderdrukken Respect hebben voor de armen Er was niemand over om te protesteren Overheidsbeleid en de armen Handelspraktijken en de armen Oordeel niet over een natie Goed zorgen voor alles en iedereen